

Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit

Beszéd és írás. Magyar nyelvi és kommunikációs tankönyv és munkafüzet az 5. évfolyam számára (Csákyberényiné Tóth Klára)

NEMZETI TANKÖNYVKIADÓ. BUDAPEST. 2008. 136 ÉS 108 OLDAL

Egy új tankönyvcsalád első tagjai

Néhány évvel ezelőtt a Pécsi Tudományegyetem Tanárképző Intézetének kutatócsoportja vizsgálatot végzett a 7. osztályosok körében (Takács 2001). A tanulóknak a tantárgyakkal kapcsolatos attitűdjére voltak kíváncsiak. A felmérésből az derült ki, hogy a nyelvtan a kedveltségi lista utolsó helyén áll a fizika tantárggyal együtt. Az elemzésből azt is megtudhattuk, hogy fárasztónak, nehéznek, unalmasnak és egyhangúnak ítélik a gyerekek a nyelvtani ismeretek elsajátítását. Mi a teendő? Hogyan lehetne közelebb hozni a gyerekekhez a nyelvtan tananyagát és előtérbe helyezni a kreatív nyelvhasználatot?

Antalné Szabó Ágnes és Raátz Judit *Beszéd és írás* című 5. osztályos tankönyve és munkafüzete megoldást ajánl a fenti problémákra. A szerzők többféle nyelvhasználati területet kapcsolnak össze: a verbális és nem verbális kommunikáció, a beszédtechnika, a nyelvtan, a helyesírás, az írástechnika és a fogalmazás egyaránt helyet kap a taneszközökben oly módon, hogy közben a tanulás tanítása, az irodalommal való tematikus integráció és a kooperatív szemlélet is meghatározó szerepű.

A verbális kommunikáció gyakorlatai több szinten jelennek meg: a nem nyelvi jelekkel kifejezett érzelmek verbalizálását szolgálják, a kérdésezést tanítják, különböző műfajú szövegek alkotására buzdítanak. A feladatok mind a gyakoroltatott műfajok, mind az alkalmazott munkaformák tekintetében igen változatosak. Egyes feladatok fogalommagyarázatot, tartalomismertetőt, szóbeli összefüggő feleletet várnak a tanulóktól, mások véleményalkotásra, vitára, bizonyításra, indoklásra, értelmezésre, tanács megfogalmazására serkentenek. Találunk olyan feladatokat is, amelyeknek a hétköznapi szövegműfajok – így az 1. osztálytól kezdődően gyakoroltatott köszönés, bemutatkozás, bemutatás – jellemzőinek felidézése, illetve rögzítése a célja, más feladatok viszont az írásbeli szövegalkotás hagyományosnak tekinthető szövegműfajait, a leírást és az elbeszélést készítik elő.

ELBESZÉLÉS PÁRBESZÉDDEL

1. Furcsa párok

Szólaltassátok meg párban a képen látható meseszereplőket, de ne áruljátok el, hogy kiknek a nevében beszéltek! A többiek találják ki a szereplők nevét!

2. Párbeszéd írásban

a) Egészítsétek ki a hiányos párbeszédet! Olvassátok fel a különféle változatokat!

- _____ ? – kérdezte a _____.
- _____ – felelte a _____.
- _____ – kérlelte a _____.
- _____ ! – erősködött a _____.
- _____ ! – könyörgött a _____.
- _____ – fejezte be a _____.

b) Figyeljétek meg, hogyan írjuk a párbeszédet és a mesélő mondatait! Egészítsétek ki a szöveget!

Két vagy több szereplő beszélgetését **párbeszédnek** nevezzük. Ha leírjuk a párbeszédet, akkor _____ teszünk elé. Ha új szereplő szólal meg, a mondatait _____ sorba írjuk. A szereplők mondatainak a végére nem tesszük ki a pontot, de kitésszük a _____ és a _____. A mesélő mondatát a gondolatjel után _____ kezdőbetűvel írjuk.

1. kép

Részlet az Elbeszélés párbeszédvel című fejezetből

A beszédtechnika fejlesztését szolgáló feladatok célja a kifejező olvasás és a helyesírás előkészítése. Ilyen módon nagyrészt a beszéd zenei eszközeinek alkalmazását, a hangsúlyt, a beszéddallamot, a beszédtempót, a szünettartást, a hangerőt és a ritmust gyakoroltatják a feladatok, kisebb részben pedig a hangok artikulációja, a zöngés és zöngétlen párok, valamint a magánhangzók időtartamának a helyes ejtése a cél.

A nyelvtan ismeretanyaga a hangtan és a szótan köréből kerül ki. Jobbára az alsó tagozatban tanultakat összegezi. A hangképzéssel, a magán- és a mássalhangzók jellemzőivel, az ábécével és a betűrenddel, a szótagolás és az elválasztás szabályaival, a szavak szerkezetével, illetve a hangalak és a jelentés viszonyával már a 2. osztálytól kezdődően találkoznak a gyerekek. Új ismeret tehát alig található az 5. osztályos tananyagban, inkább a rendszerlátás, a rendszerben való gondolkodás kiteljesítése a cél. Ennek az elérését sokféle remek feladat szolgálja: táblázatok, ágrajzok, halmazkarikák teljes és hiányos, képes és kép nélküli variációival dolgoznak a gyerekek.

A helyesírás tanítása szorosan kapcsolódik a tanulási képesség fejlesztéséhez. A gyakorlatok arra is példát mutatnak, hogyan jegyezzék meg a gyerekek a nehéz helyesírású szavakat. Külön csemegének számít az a néhány feladat, amely a tájnyelvi sajátosságok vagy a régies írásmódú és a mai helyesírású alakok közötti különbségek felismerését várja.

Az írástechnikai feladatokban ötletbörzével, fűrtábrával, listázással, képalírással, állatviselkedési szótárral, eszperente és humoros diáknyelvi szavakkal stb. dolgoznak a gyerekek. A fogalmazási feladatok között vannak olyanok, amelyek a szövegszerkezet egységeinek, a bevezetésnek vagy a befejezésnek az írását gyakoroltatják, illetve vázlat írását vagy vázlat alapján szöveg írását várják. Szép számmal található olyan feladatok is, amelyek versírásra buzdítanak, vagy fogalommagyarázatot, szótári cikk írását, esetleg egy eszperente szöveg lefordítását várják a gyerekektől.

A tankönyv és a munkafüzet különböző fejezeteiben számos ötletes gyakorlat tanítja az ismeretek alkalmazását: ágrajz-kiegészítés, képfeliratozás, szövegtömörítés, kérdések megfogalmazása, térképen való tájékozódás, filmkészítés és -hangosítás stb. Az internet, az SMS, a reklámok, a CD-k, azaz mindenféle új multimédiás lehetőség felhasználására és használatására törekednek a szerzők. A számítógépes egerrel jelölt gyakorlófeladatokban és házi feladatként a tanulók többször kapnak ösztönzést a tankönyv készülő honlapján és az interneten való kutakodásra.

4. Mondatban és képben

a) Találjatok ki minél humorosabb három-négy szavas mondatokat *ly*-os szavakból!

b) Képzeld magad elé a mondatok tartalmát egy képben, és tanuld meg emlékeztetből leírni őket!

2. kép

A helyesírás tanulása felidéző képpel és mondattal

Külön szeretném kiemelni a tankönyv kiválóan válogatott szövegeit. Egyrészt klasszikusnak tekinthető szépirodalmi művek részleteit tanulmányozhatják a gyerekek (például Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő*, Eric Knight *Lassie hazatér* című művének részleteit), másrészt a mai magyar irodalom több esetben humoros alkotásai szolgálnak nyelvi megfigyelések alapjául (például Tarcsai Szabó Tibor *Pamuhihőke* és

Sámsemék, Romhányi József *Borz* című alkotása). Az ismeretterjesztő szövegek is nagyon motiválóak, a sárkányokról, Stonehenge-ről, a macskakőről és más érdekes dolgokról szólnak.

A tanulás tanulása két fejezetben konkrét célként jelenik meg (*Mese és valóság, Képzeletbeli utazások*), de a többi fejezetben is folyamatosan jelen van. A szövegfeldolgozás menetét és a szavak memorizálásának lehetőségeit nemcsak a külön színnel jelölt lépéssorok és listák segítik, hanem a kooperatív feladatok is.

A tankönyv szerkezetében újdonság a könyv végén lévő *Játéktár*, amelyben 15 kooperatív feladat menetének leírását találjuk, illetve a *Fogalomtár*, amely nyolcvannál több fogalom definícióját tartalmazza betűrendben az ábécétől az enciklopédián és a növényleíráson át a zöngétlen mássalhangzóig.

A megjelölt tankönyvhöz és munkafüzetéhez szövegértési feladatokat is tartalmazó feladatlap, valamint papíralapú tanári kézikönyv készül. A Nemzeti Tankönyvkiadó tájékoztatója szerint 2009 őszétől folyamatosan bővülő honlap segíti az érdeklődő diákok tanulását és a tankönyvet választó pedagógusok munkáját.

Antalné Szabó Ágnes és Raátz Judit *Beszéd és írás* című 5. osztályos tankönyve, valamint munkafüzete lelkesítően élvezetes, változatos, dinamikus taneszköz. Ha az őket használó tanulók körében végeznek majd tantárgyi attitűdmérést, a magyar nyelv biztosan nem kerül a legunalmasabb, a legkevésbé szerethető tantárgyak közé.

Irodalom

Takács Viola 2001. Tantárgyi attitűdök struktúrája. *Magyar Pedagógia* 3: 301–318.

Csákberényiné Tóth, Klára: The first volumes of a new textbook series

Az írás szerzőjéről

Csákberényiné Tóth Klára

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen, Magyarország

csakber[kukac]kfrtkf.hu